

Keskustelua – Diskussion

Teema: Maantieteen opetuksen merkitys nyky-yhteiskunnassa

Maantiede antaa mahdollisuuksia nuorten merkityksellisten ajattelutaitojen ja tietojen kehittymiselle

Lukiomaantieteen opetus on kohdannut suuria muutoksia viimeisen vuosikymmenen aikana. Tuntijakouudistus (Valtioneuvoston asetus 2014/942) vähensi kaikille lukiolaisille pakollisten opintojaksojen määrää ja maantiede oli (filosofian ja saksan kanssa) yksi ensimmäisistä lukion oppiaineista, joka kirjoitettiin sähköisesti uudistettujen ylioppilaskirjoitusten myötä syksyllä 2016. Maantieteen ylioppilaskokeessa sähköisen kokeen mahdollisuuksia alettiin hyödyntämään alusta alkaen monipuolisesti, mikä nopeutti lukiomaantieteen digitalisaatiota. Lukion tuntijakouudistuksen myötä lukiomaantieteen valtakunnallisten syventävien kursseiden opiskelijamäärät lähtivät laskuun (Mattila 2022), mikä on herättänyt huolta maantieteen opettajien keskuudessa. Toisaalta maantieteen ylioppilaskirjoitukseen osallistuvien maantieteen kokelaiden määrä on ollut viime vuosina jopa pienoisisässä nousussa verrattuna vuosikymmenen takaiseen tilanteeseen (Ilmoittautuneet eri henkilöt ... 2022).

Maantiede on tieteenala, joka tarjoaa näkökulmia luonnontieteellisten ja ihmistieteellisten ilmiöiden tarkasteluun samanaikaisesti. Lukion vuoden 2019 opetussuunnitelma määrittelee maantieteen seuraavasti:

Maantiede tarkastelee luonnon, ihmisen ja yhteiskunnan ilmiöitä ja vuorovaikutusta. Maantieteen opetuksen tehtävänä on avartaa opiskelijan maantieteellistä maailmankuvaa ja kehittää valmiuksia ymmärtää maailmanlaajuisia, alueellisia ja paikallisia ilmiöitä ja niiden ajallista muutosta sekä alueellisia ongelmia ja niiden ratkaisumahdollisuuksia. Maantieteen opetus ohjaa opiskelijaa havaitsemaan muuttuvaan maailmaan vaikuttavia tekijöitä, muodostamaan perusteltuja näkemyksiä, ottamaan kantaa omassa ympäristössään, lähialueilla ja koko maailmassa tapahtuviin muutoksiin sekä toimimaan aktiivisesti luonnon ja ihmisen hyvinvoinnin edistämiseksi (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019: 241).

Maantieteellä onkin ainutlaatuinen asema, sillä useita eri tieteenaloja luontevasti yhdistävänä ja hyödyntävänä oppiaineena se pystyy tarjoamaan nuorille monipuolisesti tietoja, taitoja ja näkökulmia, joiden avulla he voivat kriittisesti tarkastella ajankohtaisia ilmiöitä eri aluetasoilla. Nykyinen, digitalisoitunut tietoyhteiskunta edellyttääkin kriittistä ajattelua ja monilukutaitoa (*Key competences ... 2019*). Myös lukion opetussuunnitelma (2019) painottaa oppimistaitojen, luovuuden ja sinnikkyuden kehittämisen opettamista. Yhdysvaltalainen maantieteen opetuksen professori emerita Sarah Bednarz on osuvasti sanonut, ettei maantieteen opiskelu ole ”vain maailmasta ja maailmassa, vaan maailmaa varten” (Bednarz 2019: 527, vapaasti käännetty). Miten siis voisimme tuoda laajemmin esille maantieteen merkitystä nuorten elämälle? Voisiko maantieteen merkityksellisten ajattelutaitojen ja tietojen systemaattisen opettamisen avulla saada nuoret ajattelemaan maailmaa varten? Tässä keskustelupuheenvuorossa tuomme esille, miten maantiede oppiaineena tukee ja antaa mahdollisuuksia nuorten merkityksellisten ajattelutaitojen ja tietojen kehittymiselle. Puheenvuoromme perustuu julkaisemiimme tieteellisiin artikkeleihin (Virranmäki ym. 2019, 2020, 2021) sekä Virranmäen (2022a) väitöskirjaan.

Maantieteen merkitykselliset ajattelutaidot ja tiedot

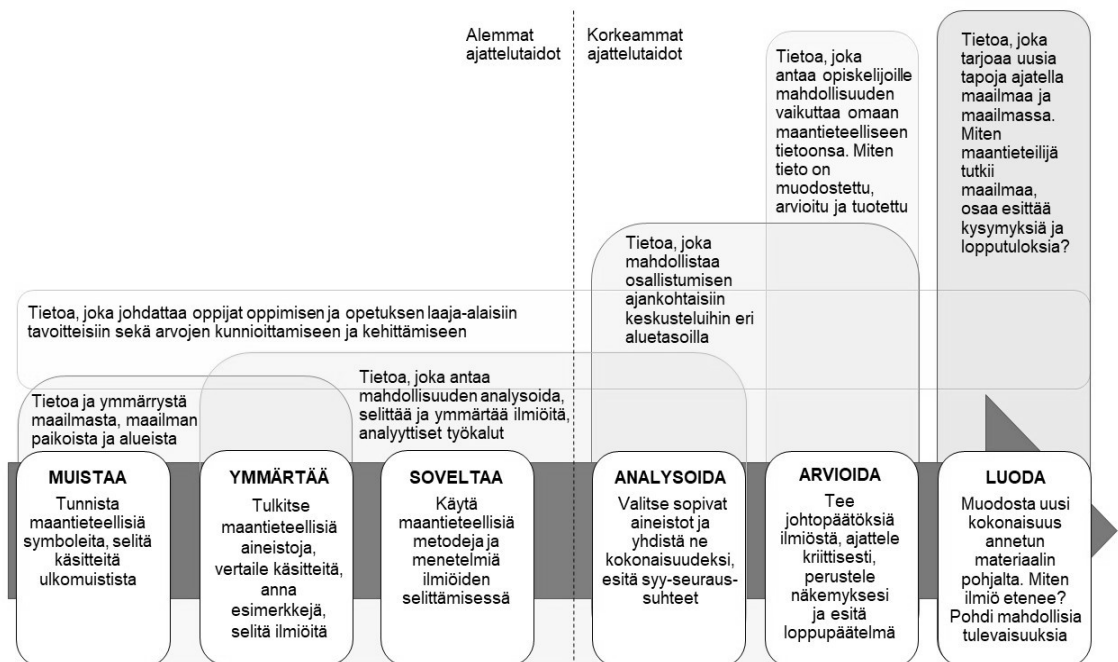
Merkitykselliset ajattelutaidot ja tiedot pohjautuvat uudistetun Bloomin taksonomian (Anderson ym. 2014) kuuteen ajattelutaitoon (*thinking skills*) ja neljään tiedon tasoon (*knowledge dimension*). Ajattelutaidoista *muistaa*, *ymmärtää* ja *soveltaa* ovat niin kutsuttuja alempia ajattelutaitoja, jotka muodostavat pohjan monipuoliselle osaamiselle sekä edellytykset korkeampien ajattelutaitojen, *analysoimisen*, *arvioimisen* ja *luomisen*, osaa-

miselle. Useat viimeaikaiset tutkimukset (esim. Krause ym. 2021; Maude & Caldis 2019) ovat korostaneet korkeampien ajattelutaitojen osaamisen tärkeyttä nuorten oman ajattelun ja argumentointitaitojen kehittämisessä. Tiedon tasoista *faktatieto* perustuu irrallisiin tiedon palasiin, kun taas *käsite-tieto* luo perustaa tieteenalan ymmärtämiselle yhdistämällä käsitteitä toisiinsa. Nimensä mukaisesti *menetelmätieto* käsittää tieteenalan menetelmien ja mallien soveltamisen käytäntöön, ja *metakognitiivinen* tieto kuvaa opiskelijan käsitystä omasta osaamisestaan.

Kun ajattelutaitoihin yhdistetään kuusi maantieteen merkityksellisen tiedon tyyppiä (*powerful geographical knowledge*) (Maude 2018; Virranmäki 2022a), voidaan puhua merkityksellisistä ajattelutaidoista. Sana *merkityksellinen* tulee englanninkielisestä sanasta *power*, joka tarkoittaa mahdollisuutta tehdä jotakin, jolla on jonkinlainen vaikutus (Maude 2017). Eli jos jotakin tietoa tai taitoa kuvataan sanalla *powerful*, sillä täytyy olla vaikuttavia ja merkityksellisiä lopputulemia. Millaisia merkityksellisiä lopputulemia ajattelutaidoilla sitten on? Kuvasta 1 (Virranmäki 2022b) nähdään, että keskittymällä opetuksessa tiedon muistamiseen ja ymmärtämiseen voimme antaa nuorille mahdollisuuksia hankkia ja ymmärtää maantieteellistä tietoa erilaisista paikoista ja alueista. Maantiede

vahvistaa siten nuorten maailmankuvan kehittymistä. Opettamalla nuoret ymmärtämään, soveltamaan ja analysoimaan annamme heille analyttisiä työkaluja tutkia ja analysoida heitä ympäröivää maailmaa ja sen ilmiöitä. Nuorten analysoimisen ja arvioimisen taitoja kehittämällä annamme heille myös mahdollisuuksia osallistua ajankohtaisiin, yhteiskunnallisiin keskusteluihin maantieteellisistä ilmiöistä eri aluetasoilla. Opettamalla nuoret arvioimaan kehittämme myös heidän kriittisen ajattelun taitojaan antamalla heille mahdollisuuksia arvioida esimerkiksi tiedon luotettavuutta, taustoja ja merkitystä. Mikäli taas keuhamme nuorten kykyä luoda uutta, tarjoamme heille uusia tapoja ajatella maailmasta ja maailmassa. Tarjoamme tavan ajatella kuin maantieteilijä, innostamme uusien kysymysten kysymiseen sekä uuden tiedon tuottamiseen maantieteellisistä ilmiöistä.

Jos mahdollistamme kaikkien kuuden eri ajattelutaidon opettelemisen ja käyttämisen osana maantieteen opetusta ja opiskelua, tarjoamme nuorille ennen kaikkea mahdollisuuden opetus suunnitelmassa määriteltyjen laaja-alaisten osaamisen taitojen, kuten monitieteisen ja luovan osaamisen, yhteiskunnallisen osaamisen sekä eettisen ja ympäristöön liittyvän osaamisen kehittymiselle kuin myös yhteiskunnallisten arvojen omaksumiseen sekä omasta ja toisten hyvinvoinnista huolehtimiseen.

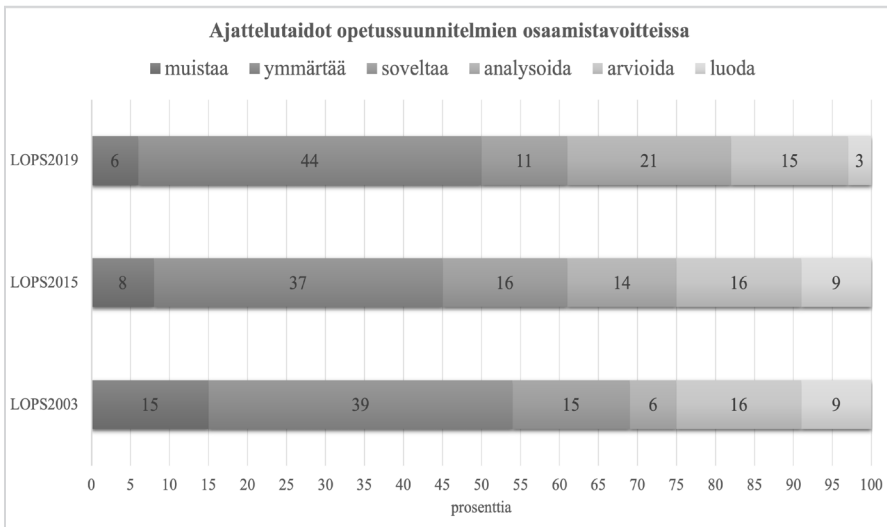
Kuva 1. Merkitykselliset ajattelutaidot maantieteessä (Virranmäki 2022a, mukaillen: Powerful Geographical Knowledge (Maude 2018) ja uudistettu Bloomin taksonomia (Anderson ym. 2014)). Kuva on julkaistu alun perin Naturassa 6.5.2022 (Virranmäki 2022b).

Mitä tietoja ja taitoja maantiede opettaa nuorille?

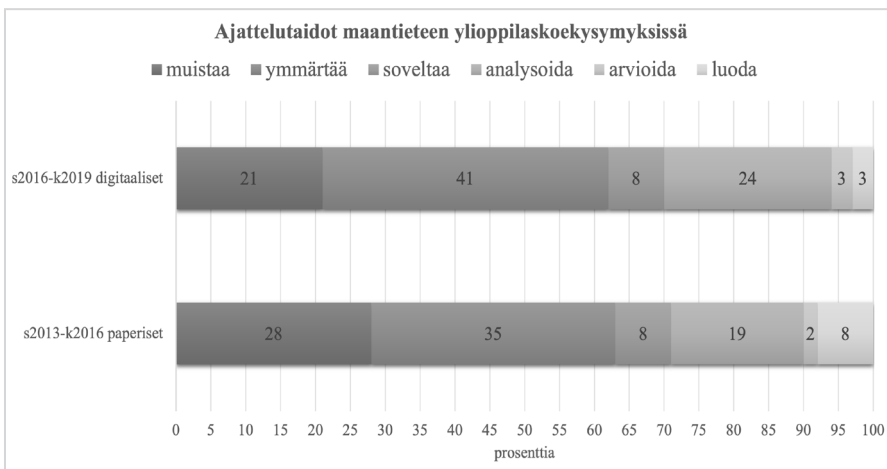
Tutkimustemme tulosten perusteella esitämme, että lukiomaantiede mahdollistaa varsin monipuolisesti erilaisten merkityksellisten ajattelutaitojen ja tietojen huomioimisen opetuksessa ja oppimisessa. Tämä kävi ilmi, kun tarkastelimme viimeisten maantieteen opetussuunnitelmien osaamistavoitteita (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 2015 ja 2019; Virranmäki ym. 2021) sekä viimeisiä paperisia (syksy2013–keväät2016) ja ensimmäisiä sähköisiä (syksy2016–keväät2019) maantieteen ylioppilaskoekysymyksiä (Virranmäki ym. 2020). Tätä tukivat myös opettajien esittämät käsitykset lukiomaantiestä, mitä tutkimme käsittekarttojen ja syvähaastatteluiden avulla (Virranmäki ym. 2019). Kaikissa edellä mainituissa tarkasteluissa kävi ilmi,

että lukiomaantieteen opinnot ylioppilaskokeineen huomioivat kaikki merkitykselliset ajattelutaidon ja tiedon tasot. Näin ollen lukiomaantiede kehittää monipuolisesti opiskelijoiden tietoja ja ajattelutaitoja.

Toisaalta valtaosa opetussuunnitelmien osaamistavoitteista ja ylioppilaskokeiden koekysymyksistä painottavat alempia ajattelutaitoja (kuvat 2 ja 3). Nykyisen opetussuunnitelman tavoitteista 61 prosenttia edellyttää alempia ajattelutaitoja, erityisesti ymmärtämistä, mutta myös muistamista (kuva 2). Vastaava osuus sähköisen ylioppilaskokeen koekysymyksille on 70 prosenttia (kuva 3). Tutkittaessa opetussuunnitelmaa tulkitsevien opettajien käsityksiä selvisi, että opetuksessa korostuvat ymmärtämistä vaativien ajattelutaitojen ohella korkeammat ajattelutaidot, kuten analysoiminen ja luominen. Sekä opetussuunnitelmissa että ylioppilaskokeissa tiedon tasoista käsitieto on korostunein.

Kuva 2. Ajattelutaidot vuosien 2003, 2015 ja 2019 lukiomaantieteen opetussuunnitelmien osaamistavoitteissa (Virranmäki ym. 2021).

Kuva 3. Ajattelutaidot maantieteen ylioppilaskoekysymyksissä syksystä 2013 kevääseen 2019 (Virranmäki ym. 2020).

Maantieteen opetus suunnitelmien uudistusten myötä korkeampia ajattelun taitoja vaativat osaamistavoitteet ovat lisääntyneet noin 30 prosentista lähes 40 prosenttiin (kuva 2). Eniten ovat lisääntyneet analysointia vaativat osaamistavoitteet. Oppijoilta vaaditaan siis yhä enemmän usean eri tietolähteen yhteistarkastelua, tiedon jäsentelyä ja syy-seuraussuhteiden havaitsemista. Maantieteen digitaalisissa ylioppilaskokeissa korkeamman ajattelun taitoja vaaditaan noin 30 prosentissa kysymyksistä (kuva 3). Korkeampaa ajattelutaitoa vaativien tehtävien osuus lisääntyi vain hieman ylioppilaskokeen muututtua sähköiseksi. Sähköisen ylioppilaskokeen myötä kysymykset kuitenkin monipuolistuivat. Kokeeseen tuli monivalintaa sekä uudenlaisia aineistoja, kuten videoita, interaktiivisia karttoja ja laajempia tilastoja sekä aiempaa enemmän aineistojen soveltamista, kuten matemaattisia laskutoimituksia ja kuvaajien piirtämistä. Nykyiset maantieteen ylioppilaskokeet valmentavat siis opiskelijoita hallitsemaan informaatiotulvaa vaatimalla useiden tietolähteiden yhtiäikaista tulkintaa.

Kohti merkityksellisempää maantiedettä

Tutkimuksemme ovat osoittaneet, että opetus suunnitelmien osaamistavoitteissa ja maantieteen ylioppilaskokeen kysymyksissä arvioimiseen ja luomiseen liittyvät ajattelutaidot ovat aliedustettuina (kuvat 2 ja 3). Uusimmassa maantieteen opetus suunnitelmassa 18 prosenttia kaikista osaamistavoitteista tähtää arvioimista ja luomista vaativien ajattelutaitojen kehittämiseen vastaavan osuuden ollessa ensimmäisissä sähköisissä ylioppilaskokeissa vain 6 prosenttia. Myös opettajien käsitykset maantieteen opetuksesta tukevat sitä havaintoa, että erityisesti arvioimista opetetaan vähemmän kuin muita korkeamman ajattelun taitoja.

Maantieteen osaamistavoitteet ja ylioppilaskoe huomioivat siis varsin vähän kriittistä ja luovaa ajattelua, kuten perusteltujen ja harkittujen johtopäätösten tekemistä sekä vaihtoehtoisten ratkaisumahdollisuuksien kehittämistä. Kaikki edellä mainitut ovat tärkeitä tulevaisuudentaitoja, joiden tärkeyttä korostetaan usein, mutta käytännössä opetetaan vähän. Maantieteen opetuksella olisi paljon annettavaa sekä kriittisen että luovan ajattelutaidon opettamiseen, kuten kriittiseen aineistojen tarkasteluun tai karttojen laatimiseen liittyvissä tehtävissä.

Tarkastelimme tutkimuksissamme myös opiskelijoiden osaamista korkeampaa ajattelua vaativissa tehtävissä. Tutkimus osoitti, että opiskelijoilla oli vaikeuksia osoittaa osaamistaan korkeampaa ajattelutaitoa vaativissa tehtävissä sekä paperisissa että

sähköisissä maantieteen ylioppilaskokeissa. Opiskelijoilla oli erityisesti vaikeuksia arvioimista ja luomista vaativissa tehtävissä. Koska samat ajattelutaidot ovat aliedustettuina myös opetus suunnitelmissa ja arvioiminen opettajien käsitysten mukaan myös opetuksessa, on ilmeistä, että opiskelijat tarvitsevat lisää harjoitusta arvioimisen ja luomisen ajattelutaitojen kehittämiseen. Kyseisiä ajattelutaitoja harjaannuttavia kysymyksiä tulisi lisätä maantieteen oppikirjoihin, kokeisiin ja ylioppilaskokeen tehtäviin. Esimerkki tällaisesta arvioimisen ja luomisen ajattelutaitoja harjaannuttavasta opetuksesta on erilaisten geomeedia-aineistojen lähdekriittisen arvioinnin opettaminen tai tutkimuksen suunnittelu ja tutkimuskysymysten muodostaminen osana tutkivaa oppimista (Sirkiä 2022).

Menetelmätieto oli aliedustettuna sekä maantieteen opetus suunnitelmissa että ylioppilaskokeissa käsite- ja faktatietoon nähden. Menetelmätiedon vähäisyys tarkoittaa, että maantieteellisten tekniikoiden ja menetelmien opetuksen lisäämiselle on tarve. Maantieteellisten menetelmien, kuten kartan laadintaitojen, hallinnan lisääntyminen edistäisi myös kriittistä ajattelua, kuten kartan kriittisen lukemisen taitoja. Menetelmätiedon vähäisyys heijastui myös siihen, että tutkituissa maantieteen ylioppilaskokeissa oli varsin vähän myös ajattelutaidoltaan soveltavan tason kysymyksiä (8 %), joissa opiskelija hyödyntää maantieteellisiä teorioita tai malleja tai tekee aineistonkäsittelyä ennalta harjoitelluin menetelmin. Tässä on ristiriita opettajien käsitykseen, minkä mukaan maantiede nähdään soveltavana tieteenä.

Myös opiskelijoiden metakognitiivisten taitojen kehittämiseksi olisi tarve. Jos opiskelijat tulisivat tietoisemmaksi maantieteen opetuksen edellyttämistä ajattelutaidoista ja tiedon tasoista, he tulisivat tietoisemmaksi myös omasta oppimisestaan ja ajattelustaan. Tämä mahdollistaisi sen, että opiskelijat voisivat asettaa opiskelulle entistä täsmällisempiä tavoitteita ja tehdä suunnitelmia niiden toteuttamiseksi. Näin ollen maantieteen merkityksellisiä ajattelutaitoja ja tietoja opettamalla voitaisiin mahdollistaa myös lukio-opiskelijoiden oppimistaitojen kehittäminen.

Lopuksi

Tutkimuksemme ovat tuoneet esille lukion opetus suunnitelmauudistusten ja ylioppilaskirjoitusten sähköistymisen vaikutuksia lukiomaantieteen merkityksellisiin ajattelutaitoihin ja tietoihin. Tätä aihetta on tutkittu ja tästä aiheesta on käyty myös varsin vähän kansallista keskustelua. Tarvitsemmekin lisää tutkimusta ja keskustelua siitä, millaisia

merkityksellisiä ajattelutaitoja ja tietoja haluamme painottaa maantieteen lukio-opetuksessa. Tutkimukset ja aiheeseen liittyvä keskustelu mahdollistavat opetuksen, opetussuunnitelmien ja ylioppilaskokeiden tutkimusperustaisen ja opiskelijoiden tarpeet huomioivan kehittämisen.

Keskustelua tarvitaan muun muassa siitä, onko tarvetta lisätä korkeampia ajattelutaitoja vaativia harjoitteita opetukseen ja ylioppilaskokeeseen, ja mille tasolle alemman ja korkeamman tason ajattelutaitojen suhde tulisi opetuksessa ja ylioppilaskokeessa asettaa. Ylioppilaskokeen kysymyksissä korkeamman ajattelun taidot näkyvät vähäisemmässä määrin kuin opetussuunnitelmassa, joten tästä näkökulmasta lisääminen olisi perusteltua. Lisäksi sähköinen ylioppilaskoe erilaisine aineistoinen mahdollistaisi korkeampia ajattelutaitoja vaativien kysymysten lisäämisen.

Maantiede mahdollistaa monipuolisesti erilaisen merkityksellisten ajattelutaitojen kehittymisen ja näin maantiede opettaa ajattelemaan maailmaa varten. Toivommekin tulevaisuudessa näkevämme maantieteen merkityksellisiä ajattelutaitoja kaikessa opetuksessa aina alakoulusta yliopistoon saakka. Toivomme, että ajattelutaidot huomioidaan tulevissa opetussuunnitelmauudistuksissa, kuin myös oppikirjojen tehtävissä sekä ylioppilaskokeiden tehtävien muodostuksessa. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää myös opettajien täydennyskoulutukseen ja saada siten maantieteen opettajat huomaamaan maantieteen välittämät merkitykselliset ajattelutaidot ja tiedot. Vain tätä kautta merkitykselliset ajattelutaidot ja tiedot saadaan vietyä käytäntöön ja luokkahuoneisiin ja siten nuorten saataville.

Myös yliopistojen on syytä huomioida merkitykselliset ajattelutaidot ja niiden kehittyminen maantieteen opintojen aikana. Erityisesti yliopistoissa tulisi kiinnittää huomiota tulevien aineenopettajien koulutukseen. Monet tulevat maantieteen aineenopettajat ovat opiskelleet pääaineenaan jotakin muuta kuin maantiedettä. Miten siis varmistamme, että sivuaineena maantiedettä lukeneet tulevat maantieteen opettajat ovat sisäistäneet ja omaksuneet maantieteen välittämät merkitykselliset ajattelutaidot ja tiedot? Ovatko he saaneet tähän riittävästi tukea osana opintojaan, jotta he kykenevät välittämään näitä merkityksellisiä tietoja ja taitoja omassa opetuksessaan nuorille?

KIRJALLISUUS

Anderson, L. W., Krathwohl, D. R., Airasian, P. W., Cruikshank, K. A., Mayer, R. E., Pintrich, P. R., Rath, J. & Wittrock, M. (2014) *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's*. Pearson Education, Edinburgh.

- Bednarz, S. W. (2019) Geography's secret powers to save the world. *Canadian Geographer* 63(4) 520–529. <https://doi.org/10.1111/cag.12539>
- Ilmoittautuneet eri henkilöt maakunnittain 2012–2022. Ylioppilastutkintolautakunnan tilastotaulukot. Ylioppilastutkintolautakunta, Helsinki 18.8.2022 <<https://www.ylioppilastutkinto.fi/ext/stat/FS2022A2012T2011.pdf>> 5.9.2022.
- Key competences for lifelong learning* (2019) European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. 8.7.2019 <<https://data.europa.eu/doi/10.2766/569540>> 5.9.2022.
- Krause, U., Béneker, T. & van Tartwijk, J. (2021) Geography textbook tasks fostering thinking skills for the acquisition of powerful knowledge. *International Research in Geographical and Environmental Education* 31(1) 69–83. <https://doi.org/10.1080/10382046.2021.1885248>
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Määräys 33/011/2003. Opetushallitus, Helsinki.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015. Määräykset ja ohjeet 2015: 48. Opetushallitus, Helsinki.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2019. Määräykset ja ohjeet 2019: 2a. Opetushallitus, Helsinki.
- Mattila, H. (2022) Matikkaa vai maantiedettä? Koulutuspoliittiset uudistukset ja maantieteen suosio lukioiden vuosina 2010–2022. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, maantieteen ja geologian laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022060743828>
- Maude, A. (2017) Applying the concept of powerful knowledge to school geography. Teoksessa Brooks, C., Butt, G. & Fargher, M. (toim.) *The power of geographical thinking*, 27–40. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-49986-4_11
- Maude, A. (2018) Geography and powerful knowledge: a contribution to the debate. *International Research in Geographical and Environmental Education* 27(2) 179–190. <https://doi.org/10.1080/10382046.2017.1320899>
- Maude, A. & Caldis, S. (2019) Teaching higher-order thinking and powerful geographical knowledge through the Stage 5 biomes and food security unit. *Geographical Education* 32, 30–39.
- Sirkiä, I. (2022) Tutkiva oppiminen lukion maantieteessä. Tarkastelussa tutkivan oppimisen taidot lukion maantieteen oppikirjojen, ylioppilaskokeiden ja maantieteen valintakokeiden tehtävissä. Pro gradu-tutkielma. Turun yliopiston, maantieteen ja geologian laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022060743863>
- Valtioneuvoston asetus lukiolaissa tarkoitetun koulutuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta 2014/942. Annettu Helsingissä 13.3.2014 <<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140942>> 5.9.2022.
- Virranmäki, E., Valta-Hulkkonen, K., & Rusanen, J. (2019) Powerful knowledge and the significance of

- teaching geography for in-service upper secondary teachers: a case study from Northern Finland. *International Research in Geographical and Environmental Education* 28(2) 103–117. <https://doi.org/10.1080/10382046.2018.1561637>
- Virranmäki, E., Valta-Hulkkonen, K., & Pellikka, A. (2020) Geography tests in the Finnish matriculation examination in paper and digital forms – an analysis of questions based on Bloom’s revised taxonomy. *Studies in Educational Evaluation* 66, 100896. <https://doi.org/10.1016/j.stueduc.2020.100896>
- Virranmäki, E., Valta-Hulkkonen, K. & Pellikka, A. (2021) Geography curricula objectives and students’ performance – enhancing the students’ higher-order thinking skills? *Journal of Geography* 120(3) 97–107. <https://doi.org/10.1080/00221341.2021.1877330>
- Virranmäki, E. (2022a) Geography’s ability to enhance powerful thinking skills and knowledge. *Nordia Geographical Publications* 51(1) 1–78. Akateeminen väitöskirja. Oulun yliopisto. <https://doi.org/10.30671/nordia.113997>
- Virranmäki E. (2022b) Maantiede mahdollistaa merkityksellisten ajattelutaitojen opettamisen. *Natura* 2, 36–41. 6.5.2022 <<https://www.naturalehti.fi/2022/05/06/maantiede-mahdollistaa-merkityksellisten-ajattelutaitojen-opettamisen/>> 5.9.2022.
- EERIKA VIRRANMÄKI
Oulun normaalikoulu,
Oulun yliopisto
- KIRSI VALTA-HULKKONEN
Opetushallitus
- ANNE PELLIKKA
Kasvatustieteiden tiedekunta,
Oulun yliopisto

Maantieteen kriittinen tila

Kirjoitin tasan kymmenen vuotta sitten *Terraan* opetusta käsitelleeseen keskusteluun rohkean ja kriittisen kirjoituksen *Ääniä kuulun partaalla* (Härmä 2012). Juuri valmistuneena maantieteen opettajana huoleni oli jo tuolloin maantieteen oppiaineen aseman heikentyminen yleissivistävässä koulutuksessa. Syitä tähän pohdin maantieteen yleisestä väärinymmärtämisestä niin tieteenalana kuin oppiaineena sekä yliopistomaailman ja yleissivistävän koulun välille syntyneestä kuilusta. Pohjasin ajatukseni tuolloin pro gradu -työhöni, jonka olin niin ikään nimennyt uskaliaasti *Maantieteen todelliset perusteet* (Härmä 2011).

Minua varoiteltiin kirjoituksestani turhien uhkavien maalaamisena, mutta niin paljon kuin olin halunnut olla väärässä, se ei auttanut. Seuraavassa vuoden 2015 lukion opetus suunnitelmauudistuksessa (Lukion opetus suunnitelman perusteet 2015) maantieteen pakollisia kursseja vähennettiin kahdesta yhteen. Yksi koko lukion oppisisällön tärkeimpinä pitämistäni kursseista, yhteiskuntamaantieteellinen *Yhteinen maailma*, siirtyi kaikille kuuluvasta pakollisesta oppisisällöstä valinnaiseksi. Uudistusta perusteltiin sillä, että muutoksilla haluttiin siirtää painopistettä opiskelussa muiden muassa enemmän yhteiskuntatiedepainotteisemmaksi ja näin puolestaan yhteiskuntaoppiin lisättiin uusia oppisisältöjä esimerkiksi pakolliseksi nousseen eurooppalaisuuskurssin muodos-

sa. Maantieteessä pakolliseksi kurssiksi siirtyi aiemmin valinnaisena ollut kurssi *Riskien maailma*, joka hieman uudelleen räätälöitynä nimettiin *Maailma muutoksessa*. Tämä oli siinä mielessä maantieteen oppiaineen kannalta hyvä uudistus, että tällä kursilla ilmiöitä käsiteltiin selvästi sekä luonnon- että yhteiskuntatieteellisesti – toisin kuin aiemmin ensimmäisenä pakollisena olleella *Sininen planeetta* -kursilla, joka oli täysin luonnonmaantieteeseen pohjautuva. Silti maantieteeseen liittyviä väärinymmärryksiä kohtaa lukion opetus kentällä vieläkin ja maantieteen oppiaineen monitieteistä merkitystä saa perustella niin opiskelussa kuin yhteiskunnassa lähes päivittäin.

Maantieteen uniikki rooli hukassa?

Maantiede on pitkään ollut yleissivistävässä koulutuksessa ainoa oppiaine, jonka pohjalla toimivaan tieteenalaa on vahvasti sisäänrakennettuna sekä luonnontieteellinen että yhteiskuntatieteellinen tulokulma. Yhteiskunnallisten ympäristöaiheiden käsittelyssä tätä eri tiedesuuntauksia siltaavaa ymmärrystä voi tuskin edes liikaa painottaa (esim. Herman ym. 2018). Laajat yhteiskunnalliset ympäristöaiheet ovat jalkautuneet myös vihdoin osaksi jokapäiväistä yhteiskunnallista keskustelua. Lukio-opiskelijoille suunnattu Lukiolaisbarometri (2019)